

Η ΑΓΑΠΗ ΩΣ ΑΡΕΤΗ **(ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ)** **Δημήτρης Κ. Μπάκας**

Σύνδεση με το πρώτο μέρος

Για πολλούς αιώνες οι άνθρωποι είχαν πιστέψει πως η αγάπη είναι «**δώρο του Θεού**», με το οποίο όταν το καλλιεργούν μέσα τους ξεπερνάνε τα βάσανά τους. Αφού απογοητεύθηκαν, σε σημαντικό βαθμό, πίστεψαν στη δύναμη της **λογικής**. Και εκείνη, ως γυμνή λογική, τους απογοήτευσε σύντομα και στράφηκαν στην ατομική απόκτηση **ισχύος** (υλικής ή γνώσεων) και **πλούτου** για την ασφάλειά τους. Δυστυχώς και πάλι αναπτύχθηκε κλίμα ακραίας αντιπαλότητας, που προκάλεσε μίσση και έχθρες, ενώ **οι δυνάμεις που ενώνουν τους ανθρώπους ουσιαστικά εξέλιπαν**.

Αποδείχθηκε πλέον έμπρακτα ότι οι επιτηδειότητες, που αποκτά ο άνθρωπος μπορούν να χρησιμοποιηθούν για οιονδήποτε άλλο σκοπό πλην δεν συμβάλλουν στην ευρύτερη ευτυχία και ολβιότητα. Διαπιστώθηκε ότι τη σκέψη και την πράξη του ανθρώπου ποδηγετεί ένα βασικό **συναίσθημα**. Ο **εγωισμός** που δημιουργεί σχεδόν όλα τα κίνητρα για το σκέπτεσθαι και συναισθάνεσθαι και πράττειν του κάθε ατόμου με συνέπεια να παράγονται τα πάντα πλην, του πιο στέρεου δεσμού των ανθρώπων, της μεταξύ των **αγάπης**.

Εισαγωγή

«**Το εγώ είναι από τη φύση του άδικο**», γράφει ο Πασκάλ, «**αφού γίνεται το κέντρο των πάντων και ενοχλητικό για τους άλλους, αφού θέλει να το εξυπηρετήσουν, αφού κάθε εγώ είναι εχθρός και θα ήθελε να είναι τύραννος όλων των άλλων**». Η δικαιοσύνη είναι το αντίθετο αυτής της τυραννίας του εγωκεντρισμού. Αλλά το πραγματικό αντιστήριγμα είναι ο αληθινός αλτρουισμός, η **αγάπη**. Η αγάπη, όμως, είναι πολύ απαιτητική. Ζητάει πάρα πολλά από εμάς. Το να αγαπάμε είναι υπερβολικά δύσκολο και ειδικά όταν πρόκειται για τον πλησίον μας. Ακόμη και τους δικούς μας δεν μπορούμε να αγαπήσουμε καλά - καλά.

Το να μπορούμε να αγαπάμε συνιστά μια **αρετή**, δηλαδή μια επίκτητη δύναμη για ενέργεια και πράξη του αγαθού με απώτερο σκοπό την ανθρωπιά. Η αγάπη ανήκει στις «επαινετές έξεις», όπως θα έλεγε ο Αριστοτέλης. Στην ουσία της δεν είναι μια απλή αρετή αλλά μια ολιστική αρετή, που αναδύεται από την αρμονική καλλιέργεια και σύνθεση όλων των ανθρωπίνων αρετών. Είναι ολόκληρο το «αλφαβητάρι» των αρετών. Μια τελικότητα, χωρίς άλλο σκοπό. Η αγάπη είναι η πρώτη, όχι βέβαια με απόλυτο τρόπο (ο Θεός είναι σε απόλυτο βαθμό πρώτος), αλλά σε σχέση με την ηθική, με το καθήκον και το νόμο.

Αλλά τι είναι η αγάπη; Φυσικά δεν είναι άγνωστη. Έχουν ειπωθεί και έχουν γραφεί άπειρα θαυμαστά για την αγάπη, αλλά αλληλοσυμπληρούμενα και αλληλοσυγκρουόμενα, έτσι είναι αδύνατο να κατανοηθούν και να εκφραστούν με οποιαδήποτε πέννα. Μια αδρή προσέγγιση με πολλές τις παγίδες ερμηνείας και συσχετισμών μπορεί να γίνει μόνον. Είναι, όμως, ανάγκη να το επιχειρήσουμε. Πώς θα πιστέψουμε στην αξία της αγάπης, εάν δεν μάθουμε τι είναι η αγάπη; Αλλά και πώς θα τη μάθουμε εάν δεν πιστεύουμε σε αυτή;

Η θαυμάσια ελληνική γλώσσα θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τα απολύτως απαραίτητα, τα οποία θα μας βοηθήσουν να νιώσουμε, στα ανθρώπινα όριά μας, το μεγαλείο αυτού του υπέροχου συναισθήματος που συνιστά το συναρπαστικότερο φαινόμενο που ανέδειξε η εξέλιξη της ζωής στο Πλανήτη μας. Την αγάπη που είναι αυτό το ίδιο το αγαθό,

το κάλλος και η ύπατη αλήθεια μαζί, γι' αυτό ορθότατα οι θεόπνευστοι Πατέρες είπαν: « Ο Θεός Αγάπη εστί».

Τρεις έννοιες, με τις αποχρώσεις τους η κάθε μια, θα μας βοηθήσουν στην προσπάθειά μας: **Έρωτας, Φιλία, Αγάπη.**¹

Συνοπτική ανάλυση: Έρωτας- Φιλία – Αγάπη

Έρωτας: Ο Αριστοφάνης λέει για τον έρωτα, ό,τι ακριβώς θέλουμε όλοι να πιστέψουμε. Αυτό που ονειρευόμαστε. Τον ολοκληρωμένο έρωτα που μας γεμίζει και μας ολοκληρώνει: το **αίσιο πάθος**.

Ο Σωκράτης μιλάει για τον έρωτα έτσι, όπως είναι. Θεωρεί τον έρωτα ανολοκλήρωτο και καταδικασμένο στη στέρηση, που μας καταδικάζει στη δυστυχία. Δηλαδή ο Αριστοφάνης δεν κατάλαβε, ότι ο έρωτας δεν είναι Θεός, ούτε θεός και είναι γιος της Πενίας και του Πόρου. Μια σπαρακτική ένδεια. Μια επιθυμία που είναι πάντα έλλειψη.

Ο Πλάτων, δια του στόματος του Αγάθωνα, θεωρεί ότι η νεότητα, η τρυφερότητα, η ομορφιά, η γλυκύτητα, η δικαιοσύνη, η εγκράτεια, το θάρρος, η δεξιότητα και όλες οι αρετές έχουν τον έρωτα ως προέλευση. Αυτό, όμως, συνήθως ξεχνιέται.

Φιλία: Ο Αριστοτέλης τα έχει πει, ίσως, όλα για τη φιλία: Η φιλία είναι η συνθήκη της ευτυχίας, καταφύγιο ενάντια στη δυστυχία, χρήσιμη, ευχάριστη και καλή ταυτόχρονα. Είναι «καθαυτό επιθυμητή και συνίσταται περισσότερο στο να αγαπά κανείς παρά να αγαπιέται». Είναι πιο σημαντική από τη δικαιοσύνη γιατί την εμπεριέχει. Είναι ταυτόχρονα η υψηλότερη έκφραση και υπέρβαση της Πίστης. Οι φίλοι χαίρονται ο ένας τον άλλον και τη φιλία τους. Δεν μπορεί κάποιος να είναι φίλος με όλους ούτε να έχει πάρα πολλούς φίλους. Η υψηλότερη μορφή φιλίας δεν είναι πάθος, αλλά **αρετή**. **«Το αγαπών είναι η αρετή των φίλων».** Το πρότυπο φιλίας για τον Αριστοτέλη είναι καταρχάς «οι μητέρες που χαίρονται με την αγάπη που νιώθουν για τα παιδιά τους». Ο φίλος μπορεί να ορισθεί «αυτός που εύχεται να ζει και να υπάρχει για την αγάπη του φίλου του ή εκείνος που μοιράζεται τις χαρές και τις θλίψεις του φίλου του, όπως οι μητέρες για τα παιδιά τους. Έχουμε άδικο να πιστεύουμε πως μια θεότητα ή άψυχα όντα μπορούν να είναι αντικείμενα φιλίας. Πραγματική φιλία αναπτύσσεται όπου υπάρχει δυνατότητα ανταπόδοσης. **Δεν υπάρχει φιλία δίχως κάποιας μορφής ισότητας.**

Φιλία είναι επίσης «αγάπη (φιλία) ανάμεσα στους συζύγους, κυρίως, όταν και οι δύο εναποθέτουν τη χαρά τους στην αρετή του άλλου». Είναι ακόμη και η πατρική, αδελφική, υϊκή αγάπη, αλλά και η αγάπη των εραστών που η λέξη έρωτας δεν μπορεί επαρκώς να εκφράσει και τέλος, η τέλεια φιλία των ενάρετων εκείνων που «εύχονται το καλό των φίλων τους επειδή τους αγαπούν». Η φιλία των κατ' εξοχή φίλων. Η αγάπη που ανθεί ανάμεσα στους ανθρώπους εφόσον δεν περιορίζεται στην έλλειψη και το πάθος(έρωτας).

Αγάπη: Ο έρωτας είναι ο πρώτος ισχυρός δεσμός που οδηγεί σε υψηλότερους αναβαθμούς σύμφωνα με τον Πλάτωνα. Ο Άγιος Βερνάρδος διακρίνει ένα πέρασμα από τον σαρκικό έρωτα, που είναι απόλυτα εγωιστικός(εκ φιλαυτίας λέει ο Απόστολος Παύλος), γιατί η φύση του ανθρώπου είναι εύθραυστη και πολύ αδύναμη. Το πέρασμα από το σαρκικό έρωτα στον πνευματικό, από την αγάπη για τον εαυτό στην αγάπη για τον άλλον, από την αγάπη που παίρνει στην αγάπη που δίνει, από τον πόθο στη στοργή, από τη στέρηση στη

¹ Θα προτιμούσαμε για καλύτερη κατανόηση, αντί του αφηρημένου ουσιαστικού τον τύπο του απαρέμφατου, που αποδίδει καλύτερα την προσωποπαγή ενεργητική σχέση: **Εράν –Φιλείν και Αγαπών.**

χαρά, από τη βία στην τρυφερότητα απολήγει από τον έρωτα στη φιλία. Στη δεύτερη βαθμίδα αγάπης (να αγαπάμε τον Θεό για χάρη μας) συνεχίζει ο Άγιος Βερνάρδος, μετά στην Τρίτη βαθμίδα (να αγαπάμε τον Θεό για χάρη του ίδιου του Θεού) και τέλος στην τέταρτη (να αγαπάμε τον εαυτό μας για χάρη του Θεού).

Τούτη η πορεία ξεφεύγει από τις δυνατότητες των πολλών ανθρώπων. Μας λέει όμως κάτι βασικό: **ότι το σώμα είναι υποχρεωτικά το σημείο αφετηρίας από όπου το πνεύμα ανυψώνεται.**

Σχολιασμός

Ο έρωτας είναι σαν μια επιθυμία που, από τη φύση του στερείται πάντα αυτό που επιθυμεί και εξακολουθεί να στερείται ακόμη και αφού έχει κατακτήσει το στόχο του. Αυτό, ίσως, συνιστά το ιδανικό μέτρο του. Ένα αλλόκοτο μίγμα χαράς και πόνου. Μια γόνιμη οδύνη. Δεν υπάρχει απόλυτα ευτυχισμένος έρωτας και αυτή η έλλειψη ευτυχίας είναι ο ίδιος ο έρωτας. Η ολοκλήρωσή του είναι ίσως απαγορευμένη. Πώς θα μπορούσε να κατέχει αφού είναι έλλειψη; «**Με τη γέννηση εντός του ωραίου**, απαντά ο Πλάτωνας, και τη σωματική και ψυχική τεκνογονία ή δημιουργία, με την οικογένεια ή την τέχνη». Έρωτας είναι η υπέρμετρη αγάπη σ' ένα πρόσωπο, σε μια κατάσταση, σε μια ιδεολογία και η απόρριψη όλων των άλλων. Είναι το πιο έντονο συναίσθημα, το πάθος!

Στην αρχαία ελληνική γλώσσα το «**φιλείν**» σημαίνει αγαπώ όποιο και εάν είναι το αντικείμενο αυτής της αγάπης και η «**φιλία**» αναφέρεται κυρίως σε διαπροσωπικές σχέσεις (ποια θαυμάσια προσέγγιση αποχρώσεων νοημάτων!). Με τη φιλία μπαίνουμε στο χώρο της αγάπης. Ένας φίλος που δεν αγαπάμε θα έπανε να είναι φίλος. Μια αγάπη που δεν έχει να κάνει με την έλλειψη και που δεν είναι έρωτας. Ο Σπινόζα μας διαβεβαιώνει ότι η αγάπη είναι επιθυμία, όμως δεν είναι έλλειψη, όταν είναι στο χρυσό μέτρο της. Είναι ενέργεια, δύναμη, όρεξη. Αν η πείνα είναι έλλειψη τροφής και επομένως οδυνηρή, η όρεξη είναι διάθεση για φαγητό. Η επιθυμία είναι χαρά. Αμοιβαία στοργή και αγάπη. Χαρά να αγαπάς και να αγαπιέσαι. Κοινή ζωή. Κοινή ευθύνη. Αμοιβαία απόλαυση και εμπιστοσύνη. **Μία ενεργός αγάπη. Τέλος, «φιλία είναι μια ψυχή εν δυσί σώμασι ενοικουμένη».**

Υπάρχει πάντα ένα κρίσιμο σημείο, από το οποίο αναδύεται η ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου. Η ανθρωπιά μας. Να αγαπάμε όχι για λόγους καθαρής ανταποδοτικότητας, ισοσότητας και ανταμοιβής αλλά αγάπη και μόνον για την αγάπη. Η αγάπη που αναδύεται ακριβώς τη στιγμή που το νεογέννητο επιζητά τη θηλή της μητέρας του. Ποια απληστία έχει το μικρό! Ποια γενναιοδωρία η μητέρα! Το μικρό δεν νιώθει τίποτε άλλο από την επιθυμία, από την ενόρμηση και από το ζώδες. Στη μητέρα δεν υπάρχει ούτε ίχνος από αυτά. Κυριαρχεί η αγάπη, η θηλυότητα, η τρυφερότητα, η ευστοργία. Κάτι που παρατηρείται σχεδόν σε όλα τα θηλαστικά, αλλά στον άνθρωπο κορυφώνεται στον ύμνο **της συνειδητής γέννησης νέου ανθρώπου** με το να αγαπά χωρίς όρους, όπως η Μητέρα. **Αυτή τη στιγμή της αγάπης ξαναγεννιέται και το ανθρώπινο πνεύμα.** Εδώ, στον ύπατο ανθρώπινο αναβαθμό αγάπης, τη στιγμή της συμμετοχής του ανθρώπου στη ζωική ενέργεια που ταυτίζεται με την αγάπη, τη χαρά και την ολβιότητα, ίσως, έχουμε και την **εμφάνιση το Θεού!** Ο Κόσμος δεν μπορεί να εξηγηθεί με τη θεϊκή φιλία (ο Αριστοτέλης αναρωτήθηκε: ποιος τολμά να θεωρήσει τον εαυτό του φίλο με το Θεό;)

Η Σιμόν Βέλ παρατηρεί εύστοχα: «Ο Θεός δημιούργησε από αγάπη, για την αγάπη. Ο Θεός δεν δημιούργησε τίποτε άλλο από την ίδια την αγάπη και τους τρόπους της αγάπης.

Τούτη η αγάπη δεν είναι ένα πλεόνασμα ύπαρξης, χαράς ή δύναμης. Είναι το εντελώς αντίθετο: έκπτωση, αδυναμία, απάρνηση». Η δημιουργία από τη μεριά του Θεού είναι πράξη όχι διάχυσης αλλά απόσυρσης. Δέχθηκε μια έκπτωση, ένα άδειασμα σε από ένα κομμάτι ύπαρξης της θεϊκότητάς του. «Ο Θεός επέτρεψε να υπάρξουν πράγματα άλλα από Εκείνον, απείρως μικρότερης αξίας από Εκείνον. Ο Χριστός ζήτησε να απαρνηθούμε τους εαυτούς μας...» Ο Θεός εκχωρεί μέρος διαφορετικά δεν θα υπήρχε ο κόσμος. Ο Θεός υποχωρεί ή καλύτερα συν-χωρεί (συγχωρεί). Οι γονείς επίσης. Γι' αυτό η καθαρή αγάπη είναι υποχώρηση και συγχώρηση. Με την αγάπη αφήνουμε περισσότερο ελεύθερο χώρο. Αυτό συνιστά καθαρή γενναιοδωρία. Η αγάπη είναι το αντίθετο της δύναμης. Αλλά πιο δυνατή από τη δύναμη. Αυτό είναι το πνεύμα του Χριστού, αυτό είναι το πνεύμα του Γολγοθά.

«Η αγάπη του Θεού είναι απόλυτα αυθόρμητη. Δεν αναζητεί στον άνθρωπο ένα κίνητρο. Το να πούμε ότι ο Θεός αγαπά τον άνθρωπο δεν σημαίνει ότι εκφέρουμε μια κρίση για τον άνθρωπο, αλλά για τον Θεό. Δεν είναι ο άνθρωπος αγαπητός. Ο Θεός είναι αγάπη. Η αγάπη του Θεού είναι ανεξάρτητη από την αξία του αντικειμένου της. Η θεϊκή αγάπη μια δημιουργός αρχή αξίας» γράφει ο Νίγκρεν..

Η **Χριστιανική αγάπη** είναι η αυθόρμητη και χαρισμένη δίχως κίνητρο, δίχως όφελος, ακόμη και δίχως λόγο. Αυτό τη διαφοροποιεί σαφώς από τον έρωτα, που είναι πάντα άπληστος, εγωιστικός, με κίνητρο αυτό που πάντα του λείπει, που πάντα καταξιώνεται από τον άλλον. Την διαφοροποιεί και από τη φιλία, η οποία δεν είναι ποτέ ανιδιοτελής, καθόσον το συμφέρον των φίλων είναι και δικό μου συμφέρον.

Ιεροί Πατέρες της Εκκλησίας, περισσότερο ρεαλιστές και ανθρώπινοι μπόρεσαν να δείξουν πώς περνάμε από την αγάπη για τον εαυτό στην αγάπη για τον άλλο και στη συνέχεια στην ιδιοτελή αγάπη για τον άλλον στην ανιδιοτελή, από τη φιληδονία στη φιλοστοργία και μετά στην ευσπλαχνία, στην ελεήμονα αγάπη. Με άλλα λόγια από τον έρωτα στη φιλία και αργότερα, ενίοτε τουλάχιστον εν μέρει ως προοπτική, από τη φιλία στην αγάπη.

Συμπεράσματα

«Η ελεήμων αγάπη είναι μια φιλόστοργη αγάπη(φιλία) που απλώνεται πέρα από την απλή φιλία, που ξεπερνά τα όρια της. Η φιλία που νιώθουμε για ένα φίλο είναι τόσο έντονη ώστε εξαιτίας του να αγαπάμε και όσους συνδέονται μαζί του ακόμη και αν μας προσβάλλουν ή μας μισούν. Με αυτό τον τρόπο η ελεήμων φιλία μας, χάριν του Θεού, γιατί τον Θεό έχει αναφορά η ελεήμων φιλία μας, σε Αυτόν κυρίως απευθύνεται». (Θωμάς Ακινάτης).

Για όσους δεν πιστεύουν στο Θεό! Ίσως μια κάποια ιδέα ανθρωπιάς, που όλοι συμμερίζονται: είναι αυτό που οι Αρχαίοι Έλληνες ονόμασαν **φιλανθρωπία**, την οποία όρισαν ως «μια φυσική κλίση αγάπης προς τους ανθρώπους. Έναν κοινό τρόπο ύπαρξης που οδηγεί στην αγαθοεργία και στην ευμένεια απέναντί τους. Μιλάμε για μια διευρυμένη φιλία που συναντάμε στον Επίκουρο εμπλουτισμένη με πολλά στοιχεία, καθόσον είναι ανοιχτή σε όλη την ανθρωπότητα. «Αγκαλιάζει όλη την οικουμένη» (Επίκουρος). Φως ιλαρό, γλυκό φως, που φωτίζει κάθε άνθρωπο, γνωστό, άγνωστο, κοντινό ή μακρινό, εν ονόματι μιας ανθρωπότητας, μιας κοινής ζωής, μιας κοινής ανημποριάς. Πώς να μην αγαπάμε, έστω και λίγο, εκείνον που μας μοιάζει, που ζει όπως και εμείς, που υποφέρει όπως και εμείς, που θα πεθάνει όπως και εμείς; Όλοι μπροστά στη ζωή είμαστε αδέρφια, ακόμη και εάν έχουμε αντιθέσεις, ακόμη και εάν είμαστε εχθροί. Όλοι αδέρφια μπροστά στον θάνατο, Μια αγάπη ως εάν αδελφοσύνη των θνητών.

Το «**αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτό**» είναι ανθρωπίνως δυνατό; Μάλλον όχι. Αλλά **παραμένει ως οδοδείκτης**. Μας δείχνει ότι δεν υπάρχει άλλος δρόμος από το δρόμο

της αγάπης. Φαίνεται αυτό σαν να σκοτώνουμε τον εαυτό μας! Και όντως, έτσι είναι. Τον στριμώχνουμε σε τέτοιο σημείο σαν να λέμε «ότι πρέπει να πεθάνει, όπως ένας σπόρος, για να απελευθερώσει την ενέργεια που εμπεριέχει», όπως διατύπωσε η Βέλ. Όντως, μόνον έτσι μπορούμε **να αγκαλιάσουμε την πραγματική σχέση των πραγμάτων**.

Θαρρούμε ότι η ελεήμων αγάπη είναι αρετή. Ακόμη και η φιλία είναι αρετή. Γιατί απαιτείται να αποκτήσουμε με τη θέλησή μας εσωτερική δύναμη, ώστε να τιθασέψουμε τα κεντρομόλα, προς εαυτόν, ένστικτα. Η τριχοτόμηση (έρως-φιλία- αγάπη) είναι μάλλον σχηματική και όχι απόλυτη. Τα όρια δεν είναι, τουλάχιστο ανθρωπίνως, απαράβατα. Υπάρχει για την ανθρωπινότητα μια συνέχεια που μπορεί οδηγήσει ομαλά συνεχώς πλησιέστερα στον στενότερο πνευματικό δεσμό των ανθρώπων, αλλά δεν πρέπει να αγνοείται ότι η ύπαρξή μας έχει αφετηρία τουλάχιστον την σωματική μας οντότητα με όλες τις απαιτήσεις για ζωή όσο ταπεινές και εάν είναι αποτελούν στοιχεία επιβίωσης. Το πνεύμα δεν έχει τρόπο να εκφραστεί έξω από το σώμα.

Η αγάπη στην ύπατη, χωρίς όρους μορφή της, υπερκαλύπτει όλες τις αρετές, γιατί στην **ουσία τις προϋποθέτει**, αλλά δεν πραγματώνεται σχεδόν ποτέ και αυτός είναι ο λόγος που είναι οι αρετές απαραίτητες. Φυσικά δεν θα υπήρχε λόγος να μιλήσουμε για ηθική, δικαιοσύνη, γενναιοδωρία, σωφροσύνη, σύνεση, θάρρος, γλυκύτητα, εγκράτεια, συμπόνια, ταπεινότητα, ανοχή, καλή πίστη όταν υπήρχε η ελεήμων, χωρίς όρους αγάπη.

Ο Πλάτωνας το είχε δει νωρίτερα ότι υπάρχει ένας ορίζοντας πέρα από τον έρωτα και τη φιλία. Μια περιοχή του πνεύματος, όπου τίποτε πια δεν λείπει και όπου τα πάντα αναδύουν ολβιότητα και χαρά. Αυτό ονόμασε **Αγαθό** και αργότερα το ονόμασαν **Θεό**, που δεν είναι τίποτε άλλο, ίσως, από την **Αγάπη** στο μέτρο το ανθρώπινο, που βιώνουμε ή νιώθουμε τουλάχιστο στην απουσία της την αξία της και την αναγκαιότητα επιδίωξης.

Επίλογος

Η μεταρσιωμένη σε αρετή αγάπη πρέπει να καλλιεργηθεί σε όλα τα πεδία της Παιδείας, γιατί συνιστά το ουσιαστικότερο αντιστήριγμα του εγωτισμού. **Το αγαπάν είναι η υπέρτατη αξία της ζωής**. Είναι και η υπέρτατη αρετή ή μάλλον το αλφαβητάρι όλων των αρετών. Μια ανάδυση από την αρμονική σύνθεσή τους. Ό,τι είναι το οξυγόνο για την υγεία του ανθρώπου είναι η αγάπη για την ψυχική του υγεία.

Για την αγάπη του ελέους δεν μπορεί να γράψει κανείς κάτι παραπάνω από τον **ύμνο στην αγάπη του Αποστόλου Παύλου (Προς Κορινθίους Α΄ Επιστολή)²**

² **Ελληνιστική κοινή:** Εάν ταις γλώσσαις των ανθρώπων λαλώ και των αγγέλων, αγάπην δε μη έχω, γέγονα χαλκός ηχών ή κύμβαλον αλαλάζον. Και εάν έχω προφητείαν και ειδώ τα μυστήρια πάντα και πάσαν την γνώσιν, και εάν έχω πάσαν την πίστιν, ώστε όρη μεθιστάνειν, αγάπην δε μη έχω, ουδέν ειμί. Και εάν ψωμίσω πάντα τα υπάρχοντα μου, και εάν παραδώ το σώμα μου ίνα καυθήσομαι, αγάπην δε μη έχω, ουδέν ωφελοῦμαι. Η αγάπη μακροθυμεί, χρηστεύεται, η αγάπη ου ζηλοί, η αγάπη ου περπερεύεται, ου φυσιοῦται, ουκ ασχημονεί, ου ζητεί τα εαυτής, ου παροξύνεται, ου λογίζεται το κακόν, ου χαίρει επί τη αδικία, συγχαίρει δε τη αληθεία, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ελπίζει, πάντα υπομένει. Η αγάπη ουδέποτε εκπίπτει.

Είτε δε προφητεία, καταργηθήσονται, είτε γλώσσα παύσονται, είτε γνώσις καταργηθήσεται. Εκ μέρους δε γινώσκωμεν και εκ μέρους προφητεύομεν όταν δε έλθῃ το τέλειον, τότε το εκ μέρους καταργηθήσεται. Ότε ήμην νήπιος, ως νήπιος έλάλουν, ως νήπιος εφρόνουν, ως νήπιος ελογιζόμην ότε δε γέγονα ανήρ, κατήργηκα τα του νηπίου. Βλέπομεν γαρ άρτι δι' εσόπτρου εν αινίγματι, τότε δε πρόσωπον προς πρόσωπον άρτι γινώσκω εκ μέρους, τότε δε επιγνώσομαι καθώς και επεγνώσθην. Νυνί δε μένει πίστις, έλπίς, αγάπη, τα τρία ταύτα μείζων δε τούτων η αγάπη.

Νεοελληνική: Αν ξέρω να μιλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη, τότε έγινα σαν ένας άψυχος χαλκός που βουίζει ή σαν κύμβαλο που ξεκουφαίνει με τους κρότους του. Και αν έχω το χάρισμα να προφητεύω και γνωρίζω όλα τα μυστήρια και όλη τη γνώση, και αν έχω όλη την πίστη, ώστε να μετακινώ με τη δύναμη της ακόμη και τα βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, τότε δεν είμαι τίποτε απολύτως. Και αν πουλήσω όλη την

Για την ανθρώπινη αγάπη, ίσως, η καλύτερη διατύπωση είναι εκείνη του Σοφοκλή που έβαλε στα χείλη της Αντιγόνης: «**Οὐ τοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν**». Δεν γεννηθήκα για να μισώ αλλά για να αγαπώ. Ποιο μεγαλείο για τις ανθρώπινες σχέσεις: να πιστεύουμε ότι πρέπει να προηγείται πάντα στις επιλογές μας η αγάπη και να μην υπερτερεί το μίσος. **Το να αγαπάμε σημαίνει ότι αναζητούμε τη δύναμη έξω από τον εαυτό μας.** Ενώ το μίσος ξεχειλίζει από μέσα μας.

Για να προσεγγίσει, όμως, με κάποια σχετική επιτυχία ο άνθρωπος τις τρεις θεολογικές αρετές (πίστη, ελπίδα και αγάπη) είναι υποχρεωμένος να διανύσει μια πορεία επίμοχθης αριστοποίησης με την διαρκή καλλιέργεια ουσιαστικά ενός **ολογράμματος αρετών**, με βάση το «μέτρον ἄριστον» (όλες οι αρετές αναδύονται στο ἄριστο μέτρο).

Με απώτερο στόχο το «γεννήθηκα για να αγαπώ και όχι για να μισώ» και με πλέον γόνιμο ορίζοντα θεώρησης την Πατρίδα, ως ισότιμο Μέλος της Διεθνούς Κοινότητας, απαιτείται η καλλιέργεια, παράλληλα με την εξειδικευμένη εκπαίδευση **της ολιστικής παιδείας**, που αποβλέπει την καλλιέργεια των θεμελιωδών αρετών του **σκέπτεσθαι** (φρόνηση, γνώση, αλήθεια), του **συναισθάνεσθαι** (θάρρος, κάλλος, γλυκύτητα, πραότητα) και του **πράττειν το αγαθό** (γενικό καλό, ηθική, δικαιοσύνη).

Τότε αναδύεται η πιο ασφαλής **Πίστη** που είναι αναγκαία για κάθε καταβολή προσπάθειας. Και τότε αναδύονται η **Ελπίδα** και τελικά η **Αγάπη**, όπου εξισορροπούνται πληρούμενες όλες οι αρετές.

Δρόμος δύσβατος γι' αυτό τον αποφεύγουμε και ως ανθρωπότητα οδηγηθήκαμε στη δυστυχία, απόγνωση και απελπισία. Η «ανάγκη κρατεί πάντων» και πρέπει να αναζητήσουμε την πορεία προς την αγάπη. **Δεν έχουμε άλλη επιλογή.** Τα πάντα δοκιμάστηκαν και «πτώχευσαν».

Δημήτρης Κ. Μπάκας
Ιούνιος 2018

περιουσία μου για να χορτάσω με ψωμί όλους τους φτωχούς, και αν παραδώσω το σώμα μου για να καεί, αλλά αγάπη δεν έχω, τότε σε τίποτε δεν ωφελούμαι.

Η αγάπη είναι μακρόθυμη, είναι ευεργετική και ωφέλιμη, η αγάπη δε ζηλεύει, η αγάπη δεν ξιπάζεται (= δεν καυχιέται), δεν είναι περήφανη, δεν κάνει ασχήμιες, δε ζητεί το συμφέρον της, δεν ερεθίζεται, δε σκέφτεται το κακό για τους άλλους, δε χαίρει, όταν βλέπει την αδικία, αλλά συγχαίρει, όταν επικρατεί η αλήθεια. Όλα τα ανέχεται, όλα τα πιστεύει, όλα τα ελπίζει, όλα τα υπομένει. Η αγάπη ποτέ δεν ξεπέφτει.

Αν υπάρχουν ακόμα προφητείες, θα έλθει μέρα που και αυτές θα καταργηθούν αν υπάρχουν χαρίσματα γλωσσών και αυτά θα σταματήσουν αν υπάρχει γνώση και αυτή θα καταργηθεί. Γιατί τώρα έχουμε μερική και όχι τέλεια γνώση και προφητεία• όταν όμως έλθει το τέλειο, τότε το μερικό θα καταργηθεί. Όταν ήμουν νήπιο, μιλούσα ως νήπιο, σκεφτόμουν ως νήπιο, έκρινα ως νήπιο. Όταν έγινα άνδρας, κατάργησα τη συμπεριφορά του νηπίου. Τώρα βλέπουμε σαν σε καθρέπτη και μάλιστα θαμπά, τότε όμως θα βλέπουμε το ένα πρόσωπο το άλλο πρόσωπο. Τώρα γνωρίζω μόνο ένα μέρος από την αλήθεια, αλλά τότε θα έχω πλήρη γνώση, όπως ακριβώς γνωρίζει και εμένα ο Θεός. Ώστε τώρα μας απομένουν τρία πράγματα: η πίστη, η ελπίδα και η αγάπη. Πιο μεγάλη όμως από αυτά είναι η αγάπη.